

1. Ethier J.T., Mullen G.L. Strong forms of orthogonality for sets of hypercubes. *Discrete Math.* 2012. Vol. 312, Iss. 12-13. P. 2050-2061.
2. Couselo E., Gonzalez S., Markov V., Nechaev A. Recursive MDS-codes and recursively differentiable quasigroups. *Discrete Math. Appl.* 1998. Vol. 8, Iss. 3. P. 217-246.
3. Sokhatsky F.M., Fryz I.V. Invertibility criterion of composition of two multiary quasigroups. *Comment. Math. Univ. Carolin.* 2012. Vol. 53, №3. P. 429-445.
4. Fryz I.V. Orthogonality and retract orthogonality of operations. *Bul. Acad. Stiinte Repub. Mold. Mat.* 2018. №1(86). P. 24-33.

УДК 519.248

Цвик В.В., здобувач освіти,
Крикун І.Г., к.ф.-м.н., доцент, доцент
кафедри прикладної математики

SIR-МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ЕПІДЕМІЙ

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

Вступ. Інфекційні хвороби та їх спалахи у формі епідемій переслідують людство весь час існування. Тому питання моделювання динаміки розповсюдження інфекційних хвороб завжди було і буде актуальним. Пандемія ж коронавірусу, яка змінила життя всього людства, додатково підвищила наш інтерес до цього питання.

Огляд останніх публікацій. Одним з найефективніших підходів до аналізу динаміки складних систем є прийом, коли вся система розбивається на частини та при цьому задаються закони для швидкостей обміну речовиною між цими частинами. Ці частини цілого (наприклад, всієї популяції) отримали назву «компарменти» (від англ. compartment – комірка, обмежений простір), а такий прийом отримав назву «компарментальний аналіз».

Вперше компарментальний аналіз у вивченні динаміки поширення інфекційних хвороб було застосовано англійськими математиками Вільямом Кермаком та Андерсоном Маккендріком (1927, 1932). Подальші дослідження як правило використовують моделі Кермака – Маккендріка та їх узагальнення. Моделюванню динаміки епідемій інфекційних хвороб присвячено чимало недавніх публікацій, серед яких виділимо [1; 2]

SIR-модель Кермака-Маккендріка. Отже, першою компарментальною моделлю в динаміці інфекційних хвороб була модель Кермака-Маккендріка (1927), в якій люди ділилися на три групи: тих, хто може захворіти, хворих і тих, хто одужав або має імунітет.

В подальшому такі моделі отримали назву SIR-моделі від англійської аббревіатури SIR = Susceptible-Infected-Recovered, від розбиття всієї популяції на три частини: S (susceptible) – вразливі, тобто без імунітету до хвороби;

I (infectious) – ті, що заразилися і розповсюджують інфекцію, і R (recovered) – ті, хто одужав і/або має імунітет.

Розглянемо SIR-модель Кермака-Маккендріка детально. Позначимо кількість осіб у частинах популяції S , I та R у момент часу t через $S(t)$, $I(t)$ та $R(t)$ відповідно.

В SIR-модель Кермака-Маккендріка є три припущення:

1. Хвороба поширюється у закритому середовищі; тобто немає еміграції чи імміграції, народжуваності чи смертності серед населення, так що загальна кількість населення залишається сталою K для всіх моментів часу t , тобто

$$S(t) + I(t) + R(t) \equiv K.$$

2. Кількість сприйнятливих осіб, що заражена інфікованою особою за одиницю часу в момент часу t , пропорційна загальній кількості сприйнятливих з коефіцієнтом пропорційності (коефіцієнтом передачі) β , відповідно загальна кількість новоінфікованих осіб протягом часу t дорівнює $\beta S(t)I(t)$.

3. Кількість осіб, що одужали за одиницю часу в момент часу t становить $\gamma I(t)$, де γ – коефіцієнт відновлення, і вважаємо, що особи, що одужали, набувають постійний імунітет.

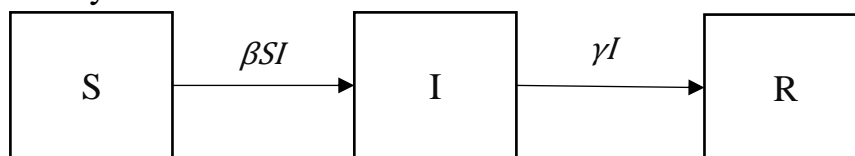

Рис. 1. Блок -схема SIR-моделі без життєвої динаміки.

Виходячи з цих припущень, блок-схема моделі наведена на Рис. 1, а відповідні диференціальні рівняння, що математично описують динаміку поширення інфекційного захворювання в популяції, наведені в системі

$$\begin{cases} \frac{dS}{dt} = -\beta SI; \\ \frac{dI}{dt} = \beta SI - \gamma I; \\ \frac{dR}{dt} = \gamma I. \end{cases} \quad (1)$$

Оскільки рівняння для змінної R від'єднано від перших двох рівнянь системи (1), нам залишається лише розглянути систему

$$\begin{cases} \frac{dS}{dt} = -\beta SI; \\ \frac{dI}{dt} = \beta SI - \gamma I. \end{cases} \quad (2)$$

З системи (2) маємо

$$\frac{dI}{dS} = -1 + \frac{\rho}{S}. \quad (3)$$

де $\rho = \frac{\gamma}{\beta}$.

Розв'язок рівняння (3) з початковим значенням (S_0, I_0) має вигляд

$$I - I_0 = -(S - S_0) + \rho \ln \frac{S}{S_0}. \quad (4)$$

Усі $I(S)$, визначені рівнянням (4), досягають максимуму в точці $S = \rho$. З графіків $I(S)$ для різних початкових значень (S_0, I_0) випливає, що існує порогове значення ρ таке, що якщо початкова кількість сприйнятливих $S(0) = S_0 > \rho$, то кількість інфікованих збільшується; а якщо $S(0) = S_0 < \rho$, то кількість інфікованих зменшується.

Визначимо

$$R_0 = \beta \frac{1}{\gamma} S_0 = \frac{S_0}{\rho},$$

тоді можемо сказати, що епідемія поширюється при $R_0 > 1$, і згасає при $R_0 < 1$.

Зазначимо, що $\gamma I(t)$ – це кількість осіб, що одужали за одиницю часу в момент часу t , тобто особи, які переміщуються із компартменту інфікованих I в момент часу t . Тобто після проміжку часу тривалістю $1/\gamma$ всі інфіковані особи $I(t)$ одужують. Отже, $1/\gamma$ – це середня тривалість хвороби, а $R_0 = \beta S_0/\gamma$ – це кількість осіб, інфікованих зараженою особою протягом усього періоду інфекції, коли всі особини в популяції сприйнятливі. Ця величина R_0 визначає порогові значення для передачі захворювання. Кількість інфікованих зменшується, якщо $R_0 < 1$, і збільшується, якщо $R_0 > 1$. Тому для контролю за зростанням епідемії одним із ключових факторів є оцінка значення R_0 , а потім зменшення його до < 1 .

Оцінка значення R_0 – завдання непросте на практиці, оскільки воно включає біологічні параметри, деякі з яких неможливо виміряти. Наведемо приклад оцінки R_0 на підставі історичних відомостей.

Історичний приклад. Розглянемо спалах бубонної чуми в 1665–1666 роках в селі Ейам поблизу Шеффільда (Англія) [2, стор. 356–361]. Збережені записи свідчать про те, що початкова кількість сприйнятливих та інфікованих було 254 осіб та 7 осіб відповідно у середині травня 1666 року, і лише 83 особи вижили на середину жовтня 1666 року.

Отже, параметри SIR-моделі розвитку цієї епідемії можна оцінити так: $S_0 = 254$, $S_\infty = 83$ і $K = 261$, так що $\rho = 153$ і $R_0 = S_0/\rho = 1,66$. Записи також показують, що період зараження становив 11 днів та

$$\beta = \frac{\gamma}{\rho} = \frac{1}{11} * \frac{1}{153} = 0,000594 \left(\frac{1}{\text{день}} \right) = 0,01178 \left(\frac{1}{\text{місяць}} \right).$$

З (3) випливає, що кількість інфікованих $I(S)$ досягає максимуму при $S = \rho$. Таким чином, з (4) ми оцінюємо кількість інфікованих на високому піку епідемії

$$I_m = I_0 + S_0 - \rho + \rho \ln \frac{\rho}{S_0} =$$

$$= K - \rho(1 + \ln R_0) = 261 - 153(1 + \ln 1,66) = 31(\text{особа})$$

Висновки. Було розглянуто основні положення компартментальний аналіз та проаналізовано ідеї, що використовуються при побудові SIR-моделей та SIR-моделі Кермака-Маккендріка для опису динаміки розвитку епідемії

інфекційного захворювання. Також здійснені оцінки параметрів SIR-моделі Кермака-Маккендріка для певної історичної епідемії.

Список літератури

1. Ma Z., Li J. *Dynamical modeling and analysis of epidemics*. Singapore : World Scientific Publishing Co., 2009. 498 p.
2. Brauer F., Castillo-Chavez C., Castillo-Chavez C. *Mathematical models in population biology and epidemiology*. New York : Springer, 2012. 508 p.